

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

De la deportare la emigrare. Sașii din județul
Târnava Mare. (1940-1989)

Studiu de istorie orală

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC,
Prof. Univ. Dr. DORU RADOSAV

DOCTORAND,
POP CLAUDIU

Cluj-Napoca

2011

Termeni cheie: sași, Transilvania, memorie colectivă, istorie orală, deportare, reforma agrară, naționalizare, colectivizare, comunism, revoluția de la 1989, emigrare.

Colindând sudul Transilvaniei nu poți să nu rămâi surprins de frumusețea satelor săsești sau de de măreția bisericilor săsești fortificate. Însă urmașii creatorilor acestor monumente nu mai sunt. În majoritatea satelor săsești numărul acestora este foarte mic, Mălâncravul se mândrește cu cea mai mare comunitate rurală săsească, aproximativ 167 de etnici germani, conform recensământului din 2002. Practic, perioada cuprinsă între cel de-al doilea război mondial și anul 1992 a însemnat de fapt destructurarea comunității germane din Transilvania.

Lipsa unor lucrări de anvergură, care să trateze istoria contemporană a acestora, care să pună în evidență motivația plecării lor, din păcate nu există. Ca urmare, în anul 2007, sub coordonarea prof. univ. dr. Doru Radosav, am inițiat teza de doctorat intitulată: *”De la deportare la emigrare. Sașii din județul Târnava Mare. (1940-1989). Studiu de istorie orală”*.

Lucrarea tratează istoria contemporană a comunității germane din zona Sighișoara, zonă care până la reforma administrativă din 1950 era organizată în județul Târnava Mare, a cărei reședință era orașul Sighișoara. Ea pune în evidență principalele momente care marchează această comunitate, îi schimbă mentalitatea și în final o determină să emigreze. Cu alte cuvinte, emigrarea sașilor de la începutul anilor `90 este rezultatul unui proces care debutează în perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial, continuă în timpul regimului comunist și se finalizează prin emigrarea de după 1989.

Lucrarea se bazează pe memoria colectivă deopotrivă a sașilor și a românilor care au trăit în comunități majoritar săsești în perioada interbelică și în timpul regimului comunist. Motivul utilizării acestui tip de sursă istorică este acela că informațiile obținute de la cei care au participat activ la evenimentele istorice contribuie, alături de sursele scrise edite sau inedite, la reconstituirea cât mai aproape de adevăr a trecutului istoric.

Cercetarea s-a realizat în zona Sighișoara, reședința județului Târnava Mare, județ care la 1930 număra 147.994 locuitori din care 66.307 erau români, 17.419 unguri și 58.810 sași. Astăzi în Sighișoara, mai trăiesc, conform datelor obținute de la parohia evanghelică, 453 de sași.

Ca urmare, era nevoie să stabilim un eșantion de subiecți reprezentativi care să fie interogați în legătură cu tematica abordată. Astfel ne-am propus să realizăm interviuri cu sași și români, femei sau bărbați, care au trăit în așezări predominant săsești, născuți între 1918-

1965. Pentru a asigura o reprezentativitate satisfăcătoare studiului nostru, am stabilit că eșantionul de subiecți trebuie să cuprindă cel puțin câteva zeci de persoane.

Rezultatul a fost realizarea unui număr de 41 de interviuri, în zona Sighișoara, în arealul delimitat de fostul județ Târnava Mare. În încercarea de a păstra un echilibru, de a oferi studiului un caracter ponderat, 19 interviuri au fost realizate cu persoane de sex feminin, iar 22 cu bărbați, 26 de interviuri au fost realizate în mediul rural, în timp ce în mediul urban au fost realizate 14 interviuri.

În ceea ce privește vârsta martorilor avem următoarea situație: 1 martor sub 50 de ani, 3 martori între 50-70 de ani și 36 de martori peste 70 de ani. După cum se poate observa, cei mai mulți martori sunt de vârstă înaintată (peste 50 de ani) cu o experiență de viață bogată, și care, implicit, au putut să ne ofere mai multe informații despre situația sașilor din perioada interbelică și din timpul regimului comunist.

Alături de sursele orale, am utilizat într-o pondere însemnată și surse arhivistice cercetate la Direcția Generală a Arhivelor Statului, filiala Mureș și Arhiva Parohiei Evanghelice C.A. Sighișoara¹. Informațiile obținute în cadrul arhivelor ne-au ajutat la conturarea cadrului general, la elaborarea diferitelor părți ale subcapitolelor din teza noastră unde informațiile oferite de interviuri erau confuze sau deficitare.

Principalele fonduri consultate au fost: "CASBI" conține informații despre Casa pentru Administrarea Bunurilor Inamice, prima instituție creată special pentru persecutarea sașilor, "Reforma Agrară", conține broșuri, date statistice, procese verbale despre reformă, "Deportare" informații puține dar la obiect despre fenomenul deportării sașilor, "Naționalizarea" conține broșuri, date statistice, procese verbale despre naționalizare.

Rezultatul acestor cercetări a fost lucrarea de față care a fost structurată pe 8 capitole: "*Repere teoretice și metodologice*", "*Stadiul cercetărilor în domeniu. Istoriografia subiectului cercetat*", "*Sașii la apogeu*", "*Războiul și declinul comunității săsești*", "*Sfârșitul supremației economice săsești*", "*Viața sașilor în comunism*", "*Revoluția din 1989*", "*Emigrarea în masă. Situația populației germane după revoluție*".

Primul capitol intitulat "*Repere teoretice și metodologice*" începe cu un istoric al istoriei orale. Aici am arătat că istoria s-a afirmat încă din Antichitate ca o știință bazată pe mărturie. Herodot a fost cel care din perspectiva povestitorului redă evenimentele contemporane lui. Mărturia celui care a văzut și auzit este principala sa sursă istorică. Epoca

---

¹ Pe această cale mulțumim domnului preot Hans Bruno Fröhlich pentru facilitarea accesului în arhiva Parohiei Evanghelice C.A. Sighișoara

medievală se bazează în continuare pe mărturia orală, însă epoca modernă odată cu școala pozitivistă abandonează mărturia orală. Auguste Comte și Leopold von Ranke consideră documentul oficial drept singura sursă istorică veridică.

Istoria orală este redescoperită după unele surse² la sfârșitul secolului XIX prin munca lui Lyman Copeland Draper (1815-1891), un colecționar și bibliotecar american. El a adunat poveștile pionierilor americani precum și material documentar despre istoria frontierelor cu scopul de a realiza o serie de biografii ale eroilor din Vest. Colectia lui vastă -500 volume-cunoscută astăzi sub numele de "*Colecția de manuscrise Lyman Draper*" a fost donată Societății de Istorie din Wisconsin.

Cu toate acestea, bazele istoriei orale moderne au fost puse în 1948 de profesorul Allan Nevins de la Columbia University din New York. Meritul său constă în crearea unui cadru instituțional, sistematic, permanent pentru noua disciplină. La 18 mai 1948, el conduce primul său interviu cu un om politic al orașului, George Mac Aneny. În scurt timp este înființat un Birou de istorie orală în cadrul Universității Columbia, ce își propunea atât înregistrarea și transcrierea de interviuri, cât și organizarea unei arhive de istorie orală.

În România, primele preocupări în acest domeniu apar în 1993, în cadrul Universității "Babeș Bolyai" din Cluj Napoca. În 1994, în cadrul Facultății de Istorie, sub coordonarea profesorului Doru Radosav, apare lucrarea de licență a Gabrielei Otescu despre grupurile de rezistență din Munții Banatului. Această lucrare deschide un nou capitol în cercetarea istorică românească.

Pe acest fond, al interesului crescând față de istoria orală, este creat în 1997, Institutul de Istorie Orală de la Cluj, care a oferit un caracter sistematic și instituțional cercetării orale. Bazele acestuia au fost puse de doi istorici, profesori la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, regretatul Pompiliu Teodor și Doru Radosav, actualul director al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”.

Primul proiect a avut ca temă rezistența anticomunistă în România. În cadrul acestuia s-au desfășurat mai multe campanii de cercetare asupra grupurilor de rezistență precum cel din Munții Rodnei, cele din Munții Apuseni, cele din Munții Banatului, cele din Maramureș sau din Munții Făgăraș.³

---

² http://erasmusisha.files.wordpress.com/2008/11/revista-erasmus_nr12_2001.pdf accesat în data de 1 februarie 2011, Revista ERASMUS, nr. 12/2001, București, Editura Ars Docendi, 2001, autor: Mircea Stanciu, articol: "*Scurtă istorie a unei istoriografii în expansiune. Istoria orală (1950-1980)*", p. 47-56.

³ Budeancă Cosmin, "*Institutul de Istorie Orală din Cluj Napoca 1997-2004*" în Anuarul de Istorie Orală, nr 5, Cluj Napoca, 2004, p.13.

Alte proiecte în care a fost implicat institutul din Cluj au fost cele legate de minorități: „Majoritari și minoritari în Europa Centrală”, în cadrul căruia s-a urmărit modul în care minoritățile s-au opus regimului comunist; „Imaginea celuilalt în Transilvania după 1918, studiu de caz în comunitățile mixte româno-germane din județele Hunedoara, Alba și Sibiu”, în care s-a încercat să se evidențieze atitudinile comunităților mixte româno-germane vizavi de diverse evenimente care au marcat epoca contemporană: al doilea război mondial, reforma agrară, deportările, colectivizarea, etc.; „Război și pace - povestiri ale germanilor din România”, prin care s-a urmărit realizarea unor interviuri în zone unde au existat grupuri compacte de germani pentru a recupera „povești de viață” din secolul XX.⁴

O mare parte din interviurile adunate în aceste proiecte au fost valorificate printr-o serie de articole publicate în revista Institutului: Anuarul Institutului de Istorie Orală (AIO), ajuns la ediția XII.

În continuarea capitolului ne-am aplecat asupra definiției și trăsăturilor istoriei orale arătând avantajele acesteia. Astfel am arătat că istoria orală oferă surse de informare care nu pot fi obținute altfel. Interviurile furnizează informații atât despre viața de zi cu zi, dar oferă și o perspectivă asupra mentalității oamenilor obișnuiți, care sunt pur și simplu nu sunt disponibile prin sursele tradiționale.

La polul opus, criticând istoria orală, se află școala pozitivistă care consideră mărturia orală atât de subiectivă, reconstrucția faptelor de către memorie atât de incompletă, încât își pierde orice credibilitate. Ca urmare ea o respinge în totalitate.

În subcapitolul repere metodologice am arătat tipurile de interviu care pot fi utilizate în istoria orală, accentuând faptul că în cazul lucrării noastre s-a folosit cu precădere interviul semi-structurat. Acesta presupune stabilirea temelor sau aspectelor principale care trebuie atinse într-o discuție, subiecții intervievați vor formula într-o manieră personală răspunsurile. Acest tip de interviu reprezintă în esență o modalitate preponderent calitativă de culegere și interpretare a datelor. Alături de acest tip de interviu am folosit, într-o pondere mai mică interviurile structurate⁵. Utilizarea acestui tip de interviu a fost impusă de distanță, în cazul sașilor sighișoreni stabiliți în Germania. În interviul structurat întrebările și ordinea lor sunt dinainte stabilite, de obicei sunt date și alternativele de răspunsuri, subiectul având sarcina de

---

⁴http://www.romanalibera.ro/opinii/aldine/istoria-orala-sursa-a-memoriei-192377-pagina1.html#top_articol , accesat la 2 februarie 2011.

⁵ Rotariu, Traian, Ilut, Petru, *Ancheta sociologică și sondajul de opinie. Teorie și practică*, (ediția a II-a, revăzută și adăugită), Ed. Polirom, Iași, 2006, p. 63.

a alege varianta sau variantele de răspuns ce i se par potrivite. El este o formă de anchetă care are o serie de avantaje. Principalul său avantaj este că se poate realiza și prin poștă.

Prin capitolul doi, *"Stadiul cercetărilor în domeniu. Istoriografia subiectului cercetat"* am arătat lucrările identificate pe parcursul elaborării tezei noastre ajungând la concluzia că istoria comunității săsești din fostul județ Târnava Mare, nu a făcut până acum obiectul unui studiu complet care să surprindă evoluția acesteia în epoca contemporană. Mai mult, cercetarea istoriei recente a acestei comunități lipsește cu desăvârșire, excepție făcând câteva studii în limba germană asupra deportării în URSS. Cu alte cuvinte, lucrarea de față se constituie într-un demers inedit de restituire a trecutului.

Capitolul al treilea, *"Sașii la apogeu"* începe cu o prezentare geografică și istorică a fostului județ Târnava Mare, județ în care comunitatea germană reprezenta 40% din totalul populației. De pe această poziție, ei controlau întreaga activitate economică a județului. Industria județului este tratată în acest capitol arătând că la începutul perioadei interbelice, românii nu aveau decât 9 întreprinderi în județ, cea mai mare parte a lor înființându-se după 1918, în timp ce germanii dețineau 97 de întreprinderi, de aproape 11 ori mai mult decât românii.

Politica autorităților românești de încurajare a inițiativelor economice românești are rezultate modeste, ea nereușind să surmonteze handicapul pe care românii îl aveau la acest capitol. La sfârșitul perioadei interbelice, sașii aveau la nivelul județului, în mediul urban 276 de întreprinderi pe când românii aveau doar 73.

Agricultura cunoaște aceeași situație. La începutul secolului XX, județul era dominat de marea proprietate agricolă. Sub aspect etnic, aceste proprietăți erau deținute, în proporție covârșitoare, de minoritățile etnice, românii reprezentând doar 7,5% din total. Reforma agrară din 1921 schimbă acest raport, astfel proprietățile germane reprezentau după reformă 32,60%, din totalul proprietăților din județ, restul fiind românești, maghiare și a altor naționalități.

Cu toate acestea, ei își păstrează poziția dominantă, din punct de vedere economic, care însoțită de trecutul istoric al acestei etnii, aflată încă de la începuturile sale pe aceste plaiuri, într-o permanentă poziție de superioritate, a creat o mentalitate aparte, de superioritate, în special față de români.

Aceasta este o caracteristică a identității sașilor din Transilvania care alături de mitul germanității, independența comunității și atașamentul față de Germania împing această comunitate de la începutul anilor '30 spre Germania nazistă. Legătura cu Germania va deveni în timp din ce în ce mai strânsă. Nazismul a accentuat această legătură și a exacerbă ideea de

superioritate a sașilor transilvăneni, care se erijează pe fondul declanșării celui de-al doilea război mondial, într-o grupare distinctă, filogermană, cu tendințe de asumare a puterii la nivel local.

Capitolul continuă cu viața cotidiană în Sighișoara în perioada interbelică și în primii ani ai războiului. Este evidențiat faptul că viața este una tipică unui mic orașel de provincie, ea fiind împărțită între muncă, familie și distracție. Ziarele locale, locurile de promenadă, magazinele, spectacolele de teatru, concursurile auto sau moto erau o parte nelipsită din viața localnicilor. În acest context sunt prezentate relațiile dintre sași și români în perioada interbelică și primii ani ai războiului. Se arată că în ciuda situației politice internaționale, reprezentată de ascensiunea nazismului, cât și naționale, reprezentată de consolidarea regimului carlist, relațiile interetnice din zona Sighișoara sunt marcate de înțelegere și respect. Toate interviurile realizate, fie cu români sau cu etnici germani, pun în evidență acest aspect. Înțelegerea dintre cele două etnii, este determinată, în principal, de respectul reciproc și comunicarea care se stabilea încă din copilărie. Cu toate acestea apropierea dintre cele două etnii, în perioada cercetată a fost una limitată. Această situație se vede prin numărul mic al căsătoriilor mixte. Căsătoria mixtă era considerată un instrument de alterare a calității etnice. Harnici, onesti, buni meseriași, sașii au promovat un comportament matrimonial discriminatoriu, bazat pe ostilitate față de căsătoriile mixte și față de ideea înrudirii cu ”*străinii*”. Aceeași situație se observă și în cazul ”vecinătăților”⁶. „*Vecinătatea*” era o formă de organizare specific săsească între mai mulți vecini care contribuiau la buna rânduială a obștii și la ajutorare reciprocă în caz de nevoie. În Sighișoara, au existat 15 vecinătăți săsești. Românii nu au fost acceptați în vecinătățile săsești. Ca urmare, datorită utilității lor, românii își vor crea propriile vecinătăți, care vor dăinui până în ziua de azi.

Capitolul patru intitulat ”*Războiul și începutul declinului comunității săsești*” prezintă, în debut, aderarea sașilor la ideologia nazistă. Cauza acestei situații trebuie căutată, nu neapărat în opțiunile politice ale sașilor târnăveni din timpul războiului, ci mai degrabă în situația politică a vremii în care sașii doar și-au manifestat sentimentele personale. Într-o epocă în care naționalismul era sentimentul predominant în întreaga Europă, întâlnirea acestuia la sașii din județul nostru nu trebuie să surprindă, cu atât mai mult cu cât Germania se manifesta în epocă ca o superputere, iar sașii, care dominau viața economică, simțeau nevoia unei apartenențe, a unei identități, pe care Germania acelor vremuri le-a oferit-o.

---

⁶ Mihăilescu, Vintilă *Vecini și vecinătăți în Transilvania*, București, Editura Paideia, 2002, passim.

Afirmarea Germaniei ca o superputere în anii `30, a declanșat la sașii transilvăneni două lucruri, care vor constitui pentru ei începutul sfârșitului prezenței lor pe aceste meleaguri:

- construirea mitului Germaniei (Vaterland). Este determinat de apropierea Germaniei față de comunitățile germane din afara Germaniei. Această apropiere s-a tradus printr-o serie de avantaje economice precum alocări de bani, îndeosebi în domeniul bisericii și școlilor, dar și de percepție, respectul crescut de care se bucurau sașii în România, adică o viață de egal îndreptățit, nu ca ”minoritar”.

- debutul naționalismului german cu tentă nazistă. Apariția acestuia este determinată de criza identitară a sașilor transilvăneni la care se adaugă apropierea Germaniei de această comunitate. În memoria colectivă apar idei care surprind această situație: ”*Hitler i-a chemat în „împărăția germană”, iar ei au rezonat cu acest mesaj*”.⁷

Statutul Germaniei, acela de superputere, corespundea la nivel psihologic cu imaginea de sine a etnicului sas transilvănean: hărnicia, disciplina, dar mai ales superioritatea. De aici, valul de simpatie de care Germania se bucură în anii `30 în rândurile sașilor.

Sfârșitul crizei identitare are loc odată cu aderarea sașilor la GEG și înrolarea voluntară în SS. Reacția lor, naționalistă, manifestată prin aderarea la GEG sau înscrierea voluntară în trupele SS -tratată în două subcapitole distincte- reprezintă în primul rând o asumare a unei noi identități, iar apoi o manifestare a naționalismului. Documentele oficiale, arată că dintr-un total de 43.998 de etnici germani, la 1940, 6.744 făceau parte efectiv din Grupul Etnic German (6.533 membrii și 211 conducători)⁸, iar până la 23 august 1944, județul a furnizat mașinii de război germane un număr de 7.944 voluntari.⁹ La aceștia se vor adăuga și cei luați forțat de trupele germane în retragere: 1.933¹⁰.

Războiul este prezentat din perspectiva efectelor pe care l-a avut asupra comunităților locale. Premilităria, iar apoi încorporarea și sosirea armatei germane sunt redată prin intermediul celor care au trăit epoca. De remarcat în acest context două aspecte: percepția armatei germane, care a fost una foarte bună, atât de către sași, cât și de către români și acordul din 12 mai 1943 dintre autoritățile române și cele germane care permitea recrutarea etnicilor germani în trupele SS.

---

⁷ Interviu cu Crista Richter, n. 1924, ghidul bisericii din Biertan, etnie germană, Biertan.

⁸ DGAS, filiala Mureș, fond Legiunea de Jandarmi Târnava Mare, dosar 29/1945.

⁹ DGAS, filiala Mureș, fond Legiunea de Jandarmi Târnava Mare, Biroul Poliției, dosar nr. 30/1946, fila 6.

¹⁰ *Ibidem*, fila 7.

Răsturnarea de situație de la 23 august 1944, este percepută de comunitatea germană ca o lovitură la adresa identității lor. Actul produce, la nivel sentimental o ruptură între România (mai precis Transilvania) și conceptul de patrie. Dacă până de curând cele două noțiuni, erau sinonime, de acum noțiunea de patrie este asimilată Germaniei. Acesta este și motivul pentru care tinerii sași continuă să lupte alături de armata germană până la sfârșit. Un alt motiv ar fi armata sovietică. Modul în care ea a fost percepută, abuzurile acesteia sunt prezentate în subcapitolul ”*Armata sovietică*”.

La capătul războiului, sașii târnăveni sunt derutați. Pe de-o parte Germania este distrusă de război, iar gospodăriile lor, precum și familiile, se aflau în România. Pe acest fond, unii dintre ei se întorc acasă unde erau așteptați însă de un nou stăpân căruia sentimentele confuze ale sașilor îl lăsa indiferent. Mai mult, opțiunea în ultimă instanță politică a sașilor, de a fi alături de Germania, oferă acestuia pretextul declanșării unei ofensive împotriva acestei minorități. Motivul ofensivei nu trebuie înțeles greșit. În Transilvania, comunitatea germană era liderul incontestabil al vieții economice. Pe de altă parte poziția noului lider în țară - comuniștii - era precară, bazată pe susținerea Armatei Roșii. Ori această susținere nu putea să dureze la infinit. Astfel Rusia decide ajutarea comuniștilor autohtoni printr-o campanie de popularizare care s-a desfășurat pe spatele sașilor. Cu alte cuvinte, motivul primelor măsuri împotriva sașilor este de natură electorală: necesitatea consolidării poziției noului stăpân și distrugerea unei comunități care domina viața economică. Aceste măsuri au avut și un alt rezultat: au pregătit terenul pentru egalizarea societății de mai târziu.

În acest context, prăbușirea acestei minorități a fost rapidă. Baza acestui declin a fost reprezentată de Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944, completată de note circulare emise de URSS prin intermediul Comisiei Aliate de Control. Din acest moment, soarta etnicilor germani a fost marcată de două evenimente funeste tratate în două subcapitole diferite: internarea în detașamente de muncă și lagăre (Târgu Jiu, Caracal, etc) a sașilor suspecti din punctul de vedere al Convenției de Armistițiu (foști membri ai SS, ai grupărilor germane din România, ș.a.m.d.), acțiune dublată de : marea deportare în Donbass-ul sovietic din ianuarie 1945.

În ceea ce privește prima acțiune, tratată în subcapitolul ”*Gărzi cetățenești, lagăre de internare și detașamente de muncă*”, am arătat că ea a început odată cu ordinul nr. 32.132¹¹ al MAI, de la 1 decembrie 1944, prin care s-au fixat modalitățile de punere în aplicare a

---

¹¹ Dumitru Șandru, *Etnicii germani și detașamentul de muncă forțată din România (1944-1946)*, în *Analele totalitarismului*, 1995, 3, nr. 1, p. 26-48

internării etnicilor germani în lagăre de muncă din România. Sași din județul Târnava Mare sunt menționați în aceste lagăre. Curând se iau primele măsuri practice pentru organizarea unor detașamente de muncă. Prin ordinul din 29 martie 1945 era reglementată încadrarea etnicilor germani în detașamentele (mai ales CFR) deja existente. În baza ordinului de mai sus, pe raza județului Târnava Mare s-au format un număr de 16 unități de femei de origine etnică germană cu un efectiv de 46 de persoane, care au fost puse la dispoziția Camerei Agricole. Mult mai numeroși vor fi bărbații de etnie germană care vor fi încadrați în detașamentele CFR.

În paralel, pentru eficientizarea celor două operațiuni, erau înființate Gărzile Cetățenești pentru Apărarea Teritoriului. Create la 2 octombrie 1944, aceste gărzii aveau ca scop asigurarea liniștii în localitate, însă în ciuda acestui scop, gărzile vor fi compuse din persoane cu o moralitate dubioasă, ele transformându-se în scurt timp în putere pentru găsirea sașilor fugari.

Totuși, prima măsură care îi vizează direct pe toți sașii a fost deportarea. Tratată într-un subcapitol special intitulat *”Deportarea în URSS”*, deportarea a urmărit teoretic, refacerea Rusiei distruse de război. În fapt s-a urmărit slăbirea comunității germane locale în fața măsurilor care aveau să vină. Cei care au luat drumul Rusiei erau tinerii, cei care aveau un cuvânt de spus în cazul exproprierilor care aveau să vină și care, în ultimă instanță s-ar fi opus acestora. Ar fi interesant de văzut care au fost efectele economice concrete asupra economiei Rusiei această masivă deportare a sașilor. Ținând cont de muncile prestate, de lipsa de interes a Rusiei față de noua forță de muncă, dar și de anul întoarcerii acasă a sașilor -1949- credem că motivul real a fost slăbirea comunității germane.

Subcapitolul tratează în detaliu acest proces al deportării insistând asupra cauzelor, modului în care s-a derulat, încercărilor de a scăpa, protestelor oficiale, drumul, viața și moartea în lagăr și reîntoarcerea acasă. În județul Târnava Mare au fost înscrși în tabele înainte de începerea acțiunii 10.408 etnici germani, din care au fost rdicați până la 1 martie 6.087 sași.¹²

Capitolul *”Sfârșitul supremației economice săsești”* tratează procese precum crearea și funcționarea CASBI, reforma agrară, naționalizarea și colectivizarea care împreună reușesc să pună capăt supremației economice germane.

Prima acțiune în acest sens este reprezentată de crearea Casei pentru Administrarea și Supravegherea Bunurilor Inamice (CASBI). Creată în februarie 1945,

---

¹² DGAS, filials Mureș, Fond no 2, Legiunea de Jandarmi Târnava Mare, inv. no. 29/1945, p. 23

CASBI a avut ca obiectiv proprietatea germană. O bună parte dintre sașii din județ, fie pe baza colaborării lor cu regimul nazist, fie pe baza unei simple suspiciuni, și-au pierdut dreptul de administrare asupra bunului propriu -case, întreprinderi, conturi bancare- care vor trece sub administrarea noii instituții. În Sighișoara, Oficiul Bunurilor Inamice și-a început activitatea la 1 octombrie 1945 în baza deciziei Prefecturii județului Târnava Mare nr. 9681/945, sub conducerea avocatului doctor Victor Stoian¹³. Oficiul administra și supraveghea toate bunurile inamice care intrau sub prevederile art. 8 din Convenția de Armistițiu. Acestea erau împărțite în trei categorii:

- bunurile inamice ale supușilor germani care formează categoria A: etnici germani cu proprietăți în județ, care s-au înrolat voluntar în armata germană.

- bunurile inamice ale supușilor unguri care formează categoria B: etnici maghiari cu proprietăți în județ care s-au înrolat voluntar în armata germană.

- bunurile supușilor inamici prezumați cetățeni români formând categoria C: cetățeni români care la data de 12 septembrie 1944 nu se aflau în țară.

În județul Târnava Mare erau 18 supuși inamici germani din categoria A, dintre care numai doi au proprietăți imobiliare, restul având bunuri mobiliare și 2.505 suspuși inamici prezumați (presupuși) categoria C¹⁴.

O bună parte dintre aceste bunuri au fost închiriate pe sume modice, populației românești sau au fost oferite Rusiei ca despăgubire de război.

O doua lovitură la adresa comunității a fost reprezentată de Reformă Agrară. Aproape întreaga proprietate agricolă germană din județ a fost expropriată, în ideea împroprietării românilor. Se poate spune că această lege a fost creată cu scopul de a distruge baza economică a comunității germane. Articolul 3 a legii de reformă agrară prevedea următoarele: ”*se expropriează total pământurile și proprietățile agrare de orice fel, aparținând cetățenilor germani și cetățenilor români, persoane fizice sau juridice, de naționalitate germană care au colaborat cu Germania nazistă.*”¹⁵ Pe lângă faptul că ea a satisfăcut nevoia de reclamă a noului regim –după lansarea reformei, Partidul Comunist își stabilește o poziție solidă în județ, mai precis în Mediaș- ea a pregătit terenul colectivizării de mai târziu. O apreciabilă suprafață din pământul expropriat a fost trecut după reformă nu în proprietatea îndreptățiților, ci în rezerva de stat.

---

¹³ DGAS, filiala Mureș, fond Prefectura județului Târnava Mare. CASBI, Dosar acte-personal, inv. 3570, fila 65.

¹⁴ DGAS, filiala Mureș, fond Prefectura județului Târnava Mare. CASBI, Dosar cu tabele și inventare bunuri inamice.1945-1949, inv. 3778, fila 43.

¹⁵ DGAS, filiala Mureș, fond Comisia de îndrumare pentru aplicare a reformei agrare, județul Târnava Mare, plasa Sighișoara, fila 13.

Pe aceeași direcție se înscrie și naționalizarea care a urmărit trecerea în proprietatea statului a mijloacelor de producție care se aflau în mare măsură în mediul urban. La capătul acesteia, supremația economică germană în județ a încetat. Etnicul german devine un simplu angajat în fosta sa fabrică. Din acest moment mitul Germaniei, asociat cu ideea emigrării începe să prindă contur în comunitatea săsească.

Colectivizarea lansată în 1949 a impus principiul egalității absolute a tuturor locuitorilor, însă în acest moment proprietatea germană era ca și inexistentă. În același an, cei deportați în Rusia se întorc. Ei pot doar să constate ceea ce regimul a realizat în lipsa lor. Lipsiți de gospodăria și de mijloace de trai, comunitatea germană rurală emigrează, însă nu în Germania, ci la oraș. Etnicul german, s-a făcut remarcat de-a lungul timpului prin inteligență, seriozitate și hărnicie așa că acum, nu îi este greu să se adapteze lumii urbane. Acum sașii devin din agricultori, muncitori prețuiți de societate. Însă această nouă poziție ascunde dorința de schimbare a comunității germane. Legați sentimental de Germania, fără proprietăți în țară, ideea emigrării în Germania devine din ce în ce mai pregnantă.

Această problematică este atinsă în următorul capitol intitulat ”*Viața sașilor în comunism*”. În cadrul acestuia am arătat că etnicul german, în general, trece printr-o profundă transformare după cel de-al doilea război mondial. Aflat într-o criză identitară până la acest eveniment, criză generată de situația economică, mentalitate, istorie, al doilea război mondial arată sfârșitul acestei crize odată cu asumarea identității germane, concretizată prin înscrierea voluntară în SS.

Măsurile luate de regimul comunist nu fac decât să întărească acest sentiment. În cadrul reformei agrare din 1945 a avut loc exproprierea totală a etnicilor germani care au fost membri ai Grupului Etnic German, fără nici un criteriu.¹⁶ De asemenea, membrilor Grupului Etnic German (ceea ce înseamnă practic 99% din populația germană) li s-au luat drepturile civile, printre care dreptul de a alege și a fi ales. Desființarea presei în limba germană și a instituțiilor culturale proprii, ca și a unor instituții culturale cu tradiții seculare ca de exemplu Teatrul German de la Sibiu, marchează comunitatea germană. În sânul populației germane apar atitudini de neîncredere și sentimente de nesiguranță și în parte chiar de ostilitate, față de regimul comunist.

Până și măsura de a retroceda sașilor casele confiscate la reforma din 1945 are un scop ascuns. În martie 1954, Prezidiul Marii Adunări Naționale emite decretele 81 și 82, care

---

¹⁶ Hügel, Peter, *Istoria unui suicid anomic, Dizolvarea comunității săsești Transilvania*, în Aradul Cultural, 1999, p. 26.

prevedeau restituirea caselor și dotarea cu pământ a etnicilor germani, care doreau să intre în gospodăria agricole colective. Faptul că aceste decrete condiționează restituirea caselor, de înscrierea fostului proprietar în G.A.C. arată că dincolo de ideea de dreptate, statul român s-a folosit de ei pentru a da un imbold procesului de colectivizare care era în acel moment în impas.

Ca urmare, emigrarea legală și în special ilegală va ajunge la proporții nemaîntâlnite.

Emigrarea atinge punctul culminant după 1978, anul încheierii înțelegerii secrete între Germania și România. În ciuda înțelegerii, emigrarea legală este supusă vexațiilor regimului comunist, astfel după depunerea dosarelor putea să treacă ani de zile până la obținerea vizei de plecare. În toată această perioadă, sașii automat își pierdeau locurile de muncă, în cazul celor care dețineau un post bun, precum profesor sau medic. Mulți dintre ei ajung să presteze munci umiltoare în această perioadă precum om de servicii sau portar.

Ca urmare, emigrarea legală este însoțită de cea ilegală. Ea arată hotărârea etnicului german de a părăsi România cu orice preț. Totodată ea pună în evidență sfârșitul unui proces mental care a început la sași în timpul războiului: detașarea față de România (Transilvania) ca patrie și apropierea de Germania.

Emigrarea ilegală se realiza prin două modalități. Prima, cea mai des întâlnită și mult mai sigură, era plecarea în străinătate sub pretextul vizitării rudelor sau a excursiilor turistice, iar odată ajunși acolo erau inițiate demersurile pentru stabilirea definitivă.

Cea mai periculoasă, în consecință mai rar folosită, a fost fuga peste graniță. Ea îmbracă forma unui mit, fiind întodeauna auzită de la altcineva sau fiind vorba de o persoană cu care cel interviuat nu a vorbit direct după emigrare. Se pare că fuga se realiza fie în Iugoslavia, trecând înot Dunărea, fie trecând în Ungaria.

Emigrația, legală sau ilegală, contribuie la declinul numeric al comunității germane. Sașii rămași sunt în mare parte bătrâni, ceea ce oferă comunității germane o notă distinctă. În preajma revoluției avem 6.320 germani la o populație de 42.210 locuitori, în orașul Sighișoara, adică 15%, ceea ce reprezintă jumătate din numărul sașilor din perioada interbelică.

Revoluția din 1989 este tratată într-un capitol separat, în detaliu, arătându-se rolul muncitorilor, deopotrivă, români sau sași în derularea acestei acțiuni. Este acordată o atenție deosebită "episodului Șaeș" care tratează moartea a trei sași în dimineața zilei de 23 decembrie 1989.

Următorul capitol este intitulat ”*Emigrarea în masă. Situația populației germane după revoluție*”. Capitolul arată că revoluția din 1989 a reprezentat pentru germani, în acest context o oportunitate, nu pentru a începe o nouă viață într-o țară liberă, ci pentru a pleca în ceea ce ei credeau că e de acum încolo țara lor, Germania.

În emigrarea sașilor un rol foarte important l-a avut și statul german, paradoxal prin măsurile lor împotriva emigrării care vor avea ca efect accentuarea emigrării sașilor pe fondul temerii că emigrarea lor va fi în final interzisă.

Ajunși în Germania ei se confruntă cu experiența confirmării sau, dimpotrivă, a infirmării așteptărilor lor. După primul contact cu societatea germană el devine pesimist întrucât așteptările sale erau mari. Se aștepta să fie considerat egal în drepturi cu nativul german. Astfel el se vede confruntat cu greutățile procesului de integrare. Se simte marginalizat și izolat.

Ca urmare, asistăm la apariția unui sentiment de simpatie, față de fosta lor patrie, sentiment care se manifestă prin întoarceri regulate în țară cu prilejul zilelor orașului sau prin susținerea financiară a unor activități culturale. Acest sentiment de simpatie este specific persoanelor în vârstă, iar pe măsura trecerii timpului sentimentul este împărțit de tot mai puțini oameni.

Concluzii: Teza noastră de doctorat intitulată „*De la deportare la emigrare. Sașii din județul Târnava Mare. (1940-1989). Studiu de istorie orală*” a apărut din nevoia de a umple un gol care exista în istoriografia română în ceea ce privește situația minorității germane din zona Sighișoara, în timpul regimului comunist, de a arăta motivele care au dus la emigrarea masivă a sașilor după 1989.

Teza noastră a fost redactată după criterii strict științifice, utilizând cinci tipuri de surse: interviuri de istorie orală, documente de arhivă inedite, cărți și studii științifice, presă, pagini web. Utilizarea informațiilor furnizate de sursele menționate mai sus ne-a permis să arătăm că perioada cuprinsă între cel de-al doilea război mondial și anul 1992 a însemnat de fapt destructurarea comunității germane din Transilvania, destructură care vine pe fondul unei crize identitare a sașilor și a unui regim politic pentru care nevoia de consolidare și confirmare a puterii sale era mai importantă decât problemele identitare ale unei minorități. Mai mult, consolidarea noului regim s-a făcut pe spatele acestei comunități care purta stigmatul colaborării cu Germania nazistă.

În aceste condiții, apreciem că teza noastră de doctorat poate să reprezinte un punct de

plecare spre o reconstituire științifică a istoriei sașilor din țara noastră dar și un demers util în vederea aprofundării cunoașterii trecutului comunist al României. Pe de altă parte, avem convingerea că lucrarea noastră va contribui la o cunoaștere și la o înțelegere mai profundă a minorităților etnice din România.

Cuprins:

1. REPERE TEORETICE ȘI METODOLOGICE	3
2. STADIUL CERCETĂRILOR ÎN DOMENIU. ISTORIOGRAFIA SUBIECTULUI CERCETAT.....	21
3. SAȘII LA APOGEU.	34
4. RĂZBOIUL ȘI DECLINUL COMUNITĂȚII SĂSEȘTI	64
5. SFÂRȘITUL SUPREMAȚIEI ECONOMICE SĂSEȘTI	143
6. VIAȚA SAȘILOR ÎN COMUNISM	255
7. REVOLUȚIA DIN 1989	273
8. EMIGRAREA IN MASĂ. SITUAȚIA POPULAȚIEI GERMANE DUPĂ REVOLUȚIE.....	294
9. CONCLUZII	284
10. BIBLIOGRAFIE	288